

Dr hab. Andrzej Bisztyga, prof. UZ
Katedra Prawa Konstytucyjnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Zielonogórski

Zielona Góra, 14.07.2017r.

**Ocena osiągnięć naukowo - badawczych
Pani dr hab. Magdaleny Sitek
oraz recenzja jej rozprawy habilitacyjnej
pt. „Prawa (potrzeby) człowieka w ponowoczesności”,
Warszawa 2016, stron 316.**

W odpowiedzi na pismo Pana prof. dr hab. Jerzego Kasprzaka - Dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego z dnia 21 kwietnia. br i w związku z decyzją Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów o powołaniu mnie w skład komisji habilitacyjnej w charakterze recenzenta w przewodzie habilitacyjnym Pani dr hab. Magdaleny Sitek, załączam sporządzoną przeze mnie ocenę jej naukowo - badawczych osiągnięć oraz recenzję jej rozprawy habilitacyjnej.

Kryteriów oceny dostarcza artykuł 16 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003r., Nr 65, poz. 595, Dz.U. z 2005r., Nr 164, poz. 1365, Dz.U. z 2011r., Nr 84, poz. 455, Dz.U. z 2014r., poz. 1198), jak również rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz.U. Nr 196, poz. 1165).

1. Podstawowe informacje o Habilitantce

Habilitantka jest osobą o stosunkowo szerokich zainteresowaniach naukowych, w których teoria i filozofia prawa oraz jej związki z innymi dyscyplinami prawa oraz z innymi dyscyplinami naukowymi zawsze odgrywały poważną rolę. Stąd jej sylwetka naukowo - zawodowa przedstawia się w sposób złożony i interesujący. Dysponuje ona dwoma tytułami zawodowymi, a to tytułem magistra prawa kanonicznego oraz tytułem magistra prawa, jak również dwoma stopniami naukowymi, a to stopniem naukowym doktora nauk prawnych z zakresu prawa kanonicznego oraz stopniem naukowym doktora habilitowanego w dziedzinie stosunków międzynarodowych. Zważywszy na wymienione tytuły i stopnie oraz konieczny dla ich uzyskania dorobek naukowy i naukową pracowitość, można stwierdzić, że Habilitantka należy do stosunkowo wąskiego grona Habilitantów, którzy ubiegając się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk prawnych, zdążyli już uzyskać wielostronne, badawcze doświadczenie.

W swojej dotychczasowej drodze naukowej Habilitantka miała szczęście współpracować z poważnymi autorytetami naukowymi, występującymi w charakterze promotorów jej naukowych dokonań, w tym ze znanymi mi osobiście: prof. zw. dr hab. Witoldem Wołodkiewiczem oraz niestety nieżyjącym już ks. prof. zw. dr hab. Remigiuszem Sobańskim. Można powiedzieć, że Habilitantka miała szczęście, spotykając te znaczące postacie nauki prawa już na początku swej naukowej kariery, co z pewnością dobrze służyło ukształtowaniu jej badawczego warsztatu. Fakt podjęcia starań o kolejny stopień naukowy wydaje się dowodzić istnienia po stronie Habilitantki rozbudzonych, naukowych ambicji.

Co się tyczy wspomnianych tytułów zawodowych, to tytuł magistra prawa kanonicznego Habilitantka uzyskała na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w 1995 roku, natomiast tytuł magistra prawa wkrótce potem, a to w roku 1996 na Wydziale Prawa i

Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W pierwszym przypadku praca magisterska poświęcona była prawu natury jako źródłu prawa kanonicznego w Kodeksie Jana Pawła II i powstała pod naukowym kierunkiem ks. prof. zw. dr hab. Remigiusza Sobańskiego. W drugim przypadku przedmiotem pracy magisterskiej była ochrona środowiska naturalnego w rzymskim prawie klasycznym i poklasycznym, promotorem był wówczas prof. zw. dr hab. Witold Wołodkiewicz. W tym samym 1996 roku na Wydziale Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej Habilitantka uzyskała stopień doktora prawa kanonicznego na podstawie pracy doktorskiej, której przedmiotem uczyniła problemy ekologii w prawie Wspólnoty Europejskiej. Promotorem w tym postępowaniu ponownie był ks. prof. zw. dr hab. Remigiusz Sobański. Do stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie stosunków międzynarodowych Habilitantka doszła za sprawą współpracy z Wydziałem Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Mateja Bela w słowackiej Bańskiej Bystrzycy. W wyniku przeprowadzonego tam postępowania, w oparciu o książkę pt. "Instytucje i organy Unii Europejskiej w świetle postanowień Traktatu Lizbońskiego" w 2011 roku uzyskała tam tytuł docenta, który na podstawie zaświadczenia Departamentu Nadzoru i Organizacji Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 19 lipca 2011 uznano za równoważny z dyplomem doktora habilitowanego nauk humanistycznych.

Habilitantka dotąd pracowała w charakterze dydaktyka i prowadziła badania naukowe w siedmiu szkołach wyższych, co dowodzi jej zawodowej mobilności oraz stopniowego odchodzenia od zastanego w naszym kraju modelu związania badacza z jedną placówką szkolnictwa wyższego przez całe naukowe życie na rzecz bliższego modelowi pracy naukowca w krajach zachodnich, który zakłada zatrudnienie w kilku placówkach naukowych w trakcie całej kariery naukowej. Kształceniowym "matecznikiem" Habilitantki był Wydział Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej. Potem znajdowała zatrudnienie kolejno w Wyższej Szkole Działalności Gospodarczej w Warszawie, Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim, Wydziale Prawa i

Administracji Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego, Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Mińsku Mazowieckim. Obecnie realizuje się w Wyższej Szkole Gospodarki Euroregionalnej im. *Alcide de Gasperi* w Józefowie, w której od roku 2002 pełni funkcję prorektora. Od roku 2014 Habilitantka figuruje na liście radców prawnych Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie.

Habilitantka jest laureatką dwóch nagód rektorskich, a to Nagrody rektora Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Mińsku Mazowieckim za rozwój naukowy i współpracę międzynarodową w roku 2014 oraz Nagrody rektora Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. *Alcide de Gasperi* w Józefowie za osiągnięcia naukowe w roku 2015. Ponadto w roku 2013 Minister Edukacji Narodowej nagrodziła dr hab. Magdalenę Sitek Medalem za popularyzację nauki wśród młodzieży licealnej Powiatu Otwockiego, co dowodzi zaangażowania Pani doktor w działania na rzecz lokalnej społeczności.

Jej działalność naukowa i organizatorska doznaje dopełnienia w działalności społecznej, ukierunkowanej zwłaszcza na animację lokalnego społeczeństwa obywatelskiego. Jako Prezes Stowarzyszenia Inicjatyw Ekologicznych i Społecznych w Józefowie, współinicjowała pozyskanie projektów realizowanych ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, dotyczyły one między innymi ochrony doliny rzeki Świder. Od 2013 roku Pani doktor jest inicjatorką i współorganizatorką corocznych Forów Gospodarczych Powiatu Otwockiego.

2.Ocena osiągnięć naukowo - badawczych

Dorobek naukowy Habilitantki zgromadzony po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w roku 2011, obejmuje dorobek publikacyjny, udział w konferencjach naukowych oraz kierowanie i udział w międzynarodowych projektach badawczych. Ponadto, posiadanie statusu samodzielnego pracownika nauki umożliwiło jej uczestnictwo w przewodach

doktorskich w charakterze promotora pomocniczego oraz recenzenta. Dorobek ten dotyczy zatem okresu od roku 2012 do roku 2017 włącznie.

Na dorobek publikacyjny składa się jedna monografia wskazana przez Habilitantkę jako osiągnięcie naukowe, dwadzieścia sześć artykułów naukowych, w tym dziesięć w języku angielskim i jeden w języku włoskim, szesnaście rozdziałów w monografiach zagranicznych w języku angielskim oraz osiemnaście rozdziałów w monografiach krajowych w języku polskim. Połowa ze wspomnianych artykułów naukowych - w tym część artykułów w języku angielskim - została opublikowana w kwartalniku Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie, którego Habilitantka jest redaktor naczelną. Pełnienie tej funkcji dowodzi uznania środowiska naukowego tej uczelni dla dotychczasowych dokonań naukowych i organizacyjnych Habilitantki. Znaczna część anglojęzycznych rozdziałów w opracowaniach zbiorowych o charakterze międzynarodowym ukazała się na Słowacji (Koszyce, Bratysława), co świadczy o ugruntowanej współpracy Habilitantki z ośrodkami naukowymi w tym kraju. Habilitantka publikowała także we Włoszech (Bari) oraz w Stanach Zjednoczonych (South Jordan), w Rumunii (Alba Iulia), Litwie (Kłajpeda) oraz na Ukrainie (Kijów). Ponadto, Habilitantka jest naukową współredaktorką osiemnastu dzieł zbiorowych, wydanych głównie nakładem Wydawnictwa WSGE w Józefowie, co świadczy o Jej znaczącym zaangażowaniu w rozwój naukowy i publikacyjny Uczelni.

Zakres przedmiotowy naukowo - badawczych osiągnięć Habilitantki należy ocenić jako relatywnie szeroki. Na plan pierwszy wybijają się dwa wiodące nurty badawcze, a to prawa człowieka ujmowane głównie w perspektywie teoretyczno - filozoficznej oraz prawo Unii Europejskiej, przy czym w ramach tego nurtu należy wskazać zwłaszcza na instytucjonalne prawo UE oraz na europejskie prawo ochrony środowiska. Siłą rzeczy w ocenianym dorobku publikacyjnym ujawnia się także mocny refleks prawa Rady Europy, w tym orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dostarczającego dynamicznej wykładni postanowień Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. To te materie zajmowały głównie - nie wyłącznie - Habilitantkę przez ostatnie

sześć lat badań i znajduje to potwierdzenie w ilości publikacji ich dotyczących. W obszarze praw człowieka sytuuje się również monografia habilitacyjna, której odrębna ocena została przedstawiona niżej.

W opracowaniach autorstwa dr hab. Magdaleny Sitek dotyczących praw człowieka ujawnia się podejście akcentujące naturalny charakter praw człowieka, zróżnicowanie kulturowe oraz zjawisko globalizacji wraz z jej konsekwencjami dla postrzegania praw człowieka. W efekcie można wskazać na kilka charakterystycznych rysów ocenianego dorobku.

Generalnie w ocenianym dorobku ujawnia się skłonność Habilitantki do upatrywania źródła praw człowieka w jego naturalnych potrzebach. Przykładowo, tak właśnie klasyfikowane jest w nim prawo do posiadania rodziny. Jednocześnie sygnalizuje ona pewien opór wobec modeli rodziny i stosunków rodzinnych kształtowanych w orzecznictwie ETPC przy równoczesnym sformułowaniu postulatu uwzględniania występujących na świecie różnic kulturowych. Takie ujęcie problemu może prowadzić ku tezie wedle której to, co naturalne nie jest jednorodne, bo zdeterminowane przez kulturowe odrębności. Teza ta nie została jednak kategorycznie wyrażona. Dr hab. Magdalena Sitek stawia także nader odważną tezę według której pojęcie i treść poszczególnych praw człowieka w efekcie procesów globalizacyjnych utraciły swą przydatność i aktualność a europejski model praw człowieka jest odrzucany na gruncie innych kultur społeczno - prawnych. Zważywszy na fakt, że koncepcja generacji praw człowieka wciąż ma się dobrze i posiada swój normatywny wyraz, kategoryczność postawionej tezy może nieco razić, niemniej snutej przez Habilitantkę refleksji naukowej nie można odmówić inspirującego do przemyśleń i dyskusji, charakteru. Podejmując bieżące zagadnienie kryzysu uchodźczego w Europie, Habilitantka wiąże z nim problematykę handlu ludźmi oraz zagadnienie ukrytych form ekonomicznych korzyści odnoszonych przez niektóre podmioty z tytułu tego procederu.

Co się tyczy prawa europejskiego jako drugiego z nurtów badawczych dr hab. Magdaleny Sitek, to w jego ramach odnotowujemy inklinację do poruszania zagadnień o charakterze podstawowym. Stawiane są

pytania o konsekwencje erozji tożsamości europejskiej, postępującej w wyniku napływu ludności pochodzenia arabskiego, afrykańskiego i azjatyckiego, co nie pozostaje bez wpływu na kondycję tradycyjnego systemu europejskich wartości, kotwiczonych w chrześcijaństwie oraz ideologii Oświecenia. Operując w obszarze prawa instytucjonalnego Unii Europejskiej, Habilitantka podejmowała badawcze problemy głównie z zakresu unijnej polityki karnej, działalności agencji europejskich, Europejskiej Akademii Policyjnej, jak również unijnej polityki wobec małych i średnich przedsiębiorstw.

Oceniany dorobek w jego fragmencie dotyczącym prawa ochrony środowiska i form jego ochrony, obejmuje analityczne opracowania, których przedmiot sytuowany jest zarówno na poziomie ponadnarodowym, jak i na poziomie krajowym. Ponadto, te szczegółowe, analityczne prace "punktowo" pogłębiają wiedzę odbiorcy na ten temat. Przykładowo, zagadnienie środowiska naturalnego i prawnych form jego ochrony jest analizowane w takich jego sektorach, jak ochrona środowiska w działalności samorządu terytorialnego, zasady odpowiedzialności za ekologiczną szkodę transgraniczną w prawie międzynarodowym czy prawnomiędzynarodowe ograniczenia działań zbrojnych ze względu na środowisko naturalne.

Mniej eksploatowanym, ale oryginalnym elementem dorobku publikacyjnego jest prawo sportowe i związane z nim zagadnienia poboczne, by przykładowo wskazać na problem turystyki seksualnej związanej z organizacją masowych imprez sportowych czy nie tylko prawne, ale i etyczne problemy działalności klubów sportowych piłki nożnej. Ponadto, dorobek ten obejmuje prace z zakresu praw kulturalnych jednostki, prawa turystycznego, praw konsumenta oraz bezpieczeństwa wewnętrznego. W przedstawionych obszarach badawczych Habilitantka porusza się z należyтым rozeznaniem, zakładającym zarówno badawczą pokorę, jak i związaną z nią warsztatową rzetelność. Dowodzi to jej odpowiedniego przygotowania do prowadzenia pogłębionych badań naukowych. Fakt, że oceniany dorobek publikacyjny nie zawęża się do zasadniczo jednego, chociażby nawet intensywnie eksploatowanego obszaru badawczego, dobrze świadczy o Habilitantce a jej odpowiednio szersze pole

naukowych dociekań dowodzi istnienia oczekiwanej od kandydata do stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych odwagi w podejmowaniu zagadnień czasami nawet znacznie odbiegających od wiodących nurtów jego badań. Takie rozszerzenie wachlarza naukowych zainteresowań Habilitantki stanowi walor jej dorobku.

Podsumowując ten wątek oceny osiągnięć naukowo - badawczych należy podkreślić zasadniczo problemowy charakter przedhabilitacyjnego dorobku publikacyjnego Habilitantki, co stanowi istotny czynnik konstytuujący jego jakość. Cechą Jej badawczego warsztatu jest sprowadzenie metody deskrypcyjnej do minimum niezbędnego dla prezentacji i wskazania sposobu rozwiązania naukowego problemu. Stosowane oprzyrządowanie badawcze jest oprzyrządowaniem urozmaiconym. Obejmuje ono, obok wspomnianej metody opisowej takie metody badawcze, jak metoda teoretyczna, metoda dogmatyczna oraz metoda komparatystyczna. Są to metody badawcze, które powinny być intensywnie obecne w dorobku osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk prawnych. Ponadto, w ocenianym dorobku ujawnia się wyraźna predylekcja Habilitantki do podejmowania zagadnień aktualnych, co czyni ten dorobek "żywym" i w znacznym stopniu nadaje mu charakter naukowej refleksji i reakcji na bieżące, społeczne problemy.

Co się tyczy udziału w konferencjach, to Habilitantka wzięła aktywny udział - to jest z wygłoszeniem referatu - w trzydziestu jeden konferencjach zagranicznych oraz w dwudziestu jeden konferencjach krajowych, natomiast biernie - to jest bez wygłoszenia referatu - uczestniczyła w ośmiu konferencjach naukowych. Wygłosiła dwadzieścia referatów w języku angielskim. Odbyła osiem wyjazdów w ramach europejskiego programu Erasmus, co samo w sobie dowodzi znacznego umiędzynarodowienia jej naukowej działalności. Ponadto, była organizatorem, współorganizatorem bądź członkiem komitetu naukowego siedemnastu konferencji oraz uczestnikiem dwóch staży naukowych, w tym na Międzynarodowym Uniwersytecie Ekonomiczno - Humanistycznym w Równym (Ukraina). Staż ten obejmował między innymi wykłady Habilitantki z zakresu prawa i instytucji Unii Europejskiej. Uwagę zwraca aktywny udział w

dużej liczbie konferencji międzynarodowych. Ich część była organizowana w naszym kraju, jak na przykład przez ośrodki o znaczącym zasięgu naukowego oddziaływania, jak Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego czy Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Niemniej niektóre z nich były organizowane w mniejszych i wyspecjalizowanych ośrodkach, co nie umniejsza ich praktycznego znaczenia, by przykładowo wskazać na cykliczną współpracę naukową Habilitantki z Centrum Szkolenia Straży Granicznej im. Żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza w Kętrzynie.

Znaczna część międzynarodowych konferencji miała miejsce w zagranicznych ośrodkach naukowych, jak na przykład na Wydział Prawa Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie, Wydział Prawa i Administracji w słowackich Koszycach, Vysoka skola mezinarodnich a verejnych wztahu w czeskiej Pradze, kilkakrotnie Wydział Prawa Uniwersytetu Castellon w Hiszpanii, Wydział Prawa Uniwersytetu w Alba Iulia w Rumunii czy Wydział Prawa Uniwersytetu Europejskiego w albańskiej Tiranie.

Aktywność konferencyjna rozwinięta przez Habilitantkę po 2011 roku dowodzi jej wyraźnego zorientowania się na problematykę prawną, zwłaszcza z zakresu teorii i filozofii prawa, powiązaną z innymi dyscyplinami prawa oraz innymi dyscyplinami nauki. Konsekwencją i echem jej wcześniejszych zainteresowań problematyką stosunków międzynarodowych jest podejmowanie zagadnień z zakresu prawa europejskiego.

Dr hab. Magdalena Sitek angażuje się również w programy badawcze, zarówno międzynarodowe, jak i krajowe. W różnych rolach uczestniczyła w pięciu projektach badawczych. W ramach International Visegrad Fund kieruje międzynarodowym projektem z udziałem uczelni ze Słowacji, Czech, Węgier i Ukrainy, którego celem jest dokonanie przeglądu i oceny zmian demograficznych w wybranych krajach Grupy Wyszehradzkiej (2016-2017). Ponadto Habilitantka uczestniczyła w dwóch projektach w ramach Programu operacyjnego Kapitał Ludzki współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz koordynowała dwa

projekty w ramach Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich. Projekty POFIO dotyczyły różnych aspektów obywatelskiej aktywności społeczności lokalnych.

Habilitantka była promotorem pomocniczym jednej rozprawy doktorskiej, a to na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego (2014) oraz recenzentem czterech rozpraw doktorskich, w tym jednej na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego (2012) oraz trzech na Wydziale Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Mateja Beli w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja, 2013 i 2015), co wpisuje się w ogólniejszy nurt aktywnej współpracy Habilitantki z naukowcami słowackimi. Jest także członkiem rad naukowych trzech periodyków naukowych, w tym periodyków prawniczych.

3. Recenzja rozprawy habilitacyjnej

Przedmiot rozprawy habilitacyjnej dr hab. Magdaleny Sitek zasadniczo został posadowiony w obszarze teorii prawa a zwłaszcza w teorii praw człowieka, przy czym należy podkreślić nakreślenie rozbudowanego filozoficzno- doktrynalnego tła rozważań Autorki. Oceniana książka podejmuje zagadnienie aktualne, jako że Autorka dostrzegła technicznie związany ze zjawiskiem globalizacji problem niechęci czy wręcz odrzucania europejskiej w swej genezie koncepcji wolności i praw człowieka na gruncie kultur prawnych o korzeniach inne niż korzenie chrześcijańsko - oświeceniowe. Przyczyny tego stanu rzeczy są zróżnicowane, przykładowo można wśród nich wymienić poczucie odrębności kulturowej, religijnej, historycznej, ale także upatrywanie w europejskiej wersji praw człowieka subtelnieszego narzędzia kolonizacji, politycznego uzależnienia czy kulturowej ingerencji. Uwaga ta dotyczy także tworzonych, regionalnych systemów implementacji praw człowieka. Wspomniane odrębności dotyczą bardzo różnych obszarów zagadnień, niemniej szczególnie wyraziście ujawniają się one w podejściu do prawa do życia, kary

śmierci czy równości płci. Problem ten ujawnia się i jest na bieżąco dyskutowany na konferencjach o prawach człowieka w Europie i na innych kontynentach, corocznie organizowanych wiosną w Sejmie Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozważania Habilitantki o prawach człowieka pojmowanych jako jego potrzeby zostały osadzone w kontekście doktryny postmodernistycznej, której teoretyczna inspiracja w znacznym stopniu została opracowana w obrębie paradygmatu marksistowskiego (Zob. Ch. Butler: *Postmodernism. A very Short Introduction*, Oxford 2002, s.7 oraz posiłkowo A. Wasiliew: *Jak rosyjskie elity czytają i interpretują rzeczywistość i co z tego wynika?* [w:] *Komentarze*, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, nr 2/2016, s.1). Bliskość postmodernizmu i marksizmu objawia się między innymi w założeniu płynnej względności wszelkich idei. Ponowoczesność stanowi odejście od tego, co tradycyjne - w tym nowoczesność też ma stać się elementem przeszłości - oraz odejściem od stabilności, na rzecz rozbudowy dyskursu o ryzyku, kryzysie i utracie wiary w postęp, w tym w rozwój praw człowieka.

Nie każdy zgodzi się z tezą Habilitantki o redukcyjnym wpływie epoki i wartości Oświecenia dla idei praw człowieka, barierami dla której to idei miały być koncepcja państwa narodowego i narodowościowe podziały. Przypomnijmy, że w dobie przedoświeceniowej prawa człowieka w praktyce nie były znane i stosowane, z kolei przedoświeceniowe rozważania doktryny o prawach człowieka były relatywnie skromne a abstrakcyjność podejścia do nich determinowały deficyt ich praktycznego znaczenia. Natomiast francuska Powszechna Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1789 roku była właśnie wytworem myśli oświeceniowej i nie bez poważnych przyczyn do dzisiaj pozostaje ona fragmentem obowiązującej Konstytucji Republiki Francuskiej. Być może bez sekularyzacji życia społecznego w dobie Iluminacji, europejska nauka o prawach człowieka nie różniłaby się znacząco od współczesnych ustaleń doktryny islamskiej w obszarze praw człowieka (Zob. A. Bisztyga: *Dekalogi europejskiej i islamskiej koncepcji praw człowieka*, [w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.): *Azjatyckie systemy ochrony praw człowieka. Inspiracja*

uniwersalna - uwarunkowania kulturowe - bariery realizacyjne, Toruń 2016, ss. 95-105).

Nie trzeba dzielić uwagi, jaką Autorka książki żywi wobec teorii hierarchii potrzeb ludzkich *Abrahama Harolda Maslowe'a* (A.Maslow: *A Theory of Human Motivation*, [w:] *Psychological Review*, June 1943, s. 370-396), żeby uznać jej wysiłek i wkład włożony w analizę tej teorii, przybliżenie jej założeń polskiemu odbiorcy oraz pogłębione powiązanie jej z problematyką praw człowieka. Transpozycja założeń teorii Maslowe'a do świata pojęć prawnych umożliwiła sformułowanie propozycji stworzenia systematyki odbiegającej od powszechnie uznanej, generacyjnej systematyki praw człowieka autorstwa czesko - francuskiego prawnika *Karela Vasaka*.

Omawiana koncepcja zakłada hierarchiczne, oparte o model piramidy usystematyzowanie praw - potrzeb człowieka w siedmiu grupach. Pierwsza z nich, podstawowa, obejmuje prawa - potrzeby o charakterze egzystencjalnym, chodzi tu o potrzeby "między życiem a śmiercią". Kolejne grupy ludzkich praw - potrzeb, to prawa - potrzeby dotyczące bezpieczeństwa człowieka, bezpieczeństwa grupowego, przynależności do mikrogrupy czy makrogrupy społecznej, powiązane z potrzebą uznania, to jest z potrzebą bycia społecznie akceptowanym oraz powiązane z potrzebą sprawiedliwości. Natomiast na szczycie tej systematycznej piramidy występują prawa - potrzeby związane z potrzebą samorealizacji czy samourzeczywistnienia. Temu układowi została podporządkowana dominująca część systematyki ocenianej książki.

Odejście od obowiązującej nas, europejskiej koncepcji praw człowieka, "eksportowanej" poza Europę za pośrednictwem prawodawstwa Narodów Zjednoczonych, zarazem oznaczałoby odejście w nauczaniu o prawach człowieka od obydwu źródeł tej koncepcji, to jest zarówno od nauczania chrześcijańskiego, jak i od oświeceniowych idei. Wszak jeżeli uznać, że mamy do czynienia z budową nowej, globalnej rzeczywistości, to powstaje ona w znacznym stopniu w opozycji czy nawet w konfrontacji wobec tradycyjnej kultury. Ponowoczesna zmiana systemu wartości oraz motywacji ludzkich działań zagraża depodmiotyzacją człowieka w jej dotychczasowym

znaczeniu, podczas gdy na gruncie wciąż obowiązującej koncepcji praw człowieka, to wciąż osobowa godność niewzruszenie pozostaje źródłem jego wolności i praw. Praca dr hab. Magdaleny Sitek uzmysławia nam te wszystkie zagrożenia, ale zarazem uzmysławia nam dynamikę globalnego procesu, w którym chcąc nie chcąc uczestniczymy, jak również uzmysławia nam zagrożenia płynące z tego tytułu dla naszej, europejskiej a w globalnej skali jedynie lokalnej kultury prawnej.

Tworzenie się nowej, poprzemysłowej, informatycznej rzeczywistości skłoniło Habilitantkę do recepcji teorii hierachii potrzeb ludzkich *A.Maslowe'a* na grunt prawa i praw człowieka wraz z prezentacją propozycji nowej systematyki praw człowieka. Podejmując próbę rekonstrukcji zastanych pojęć, za *A.Maslowe'm* używa ona właściwego w pierwszym rzędzie psychologii pojęcia potrzeby, którą wydaje się podnosić do rangi istoty poszczególnych praw jednostki. Adresatem zaspokojenia roszczeń biorących źródło w ludzkich potrzebach jest człowiek, natomiast obowiązek spełnienia tych roszczeń ma spoczywać w pierwszej kolejności na samych ludziach czy ich grupie, przypisując władzom publicznym jedynie subsydiarną rolę w tym zakresie. W porównaniu z obowiązującym i dominującym na świecie modelem gwarancji praw człowieka, to poważna zmiana jakościowa. Tak więc podstawą ochrony praw człowieka miałyby być ich przestrzeganie przez samych ludzi a dopiero w dalszej kolejności w grę wchodziłyby skuteczność działania organów władzy państwowej, nacisków społeczności międzynarodowej, w tym organów międzynarodowych, także organów Unii Europejskiej (Zob. S.Bentkowski: *The determination of assuring the quality in the activities of the control bodies*, [w:] G.Damacco, B.Sitek, A.Uricchio (red): *Integrazione di politiche di vicinato. Nuovi diritti e nuove economie*, Bari 2012, s.647-654). Ten element proponowanej koncepcji wydaje się nieść ze sobą jedynie ograniczoną skuteczność egzekwowania praw - potrzeb człowieka, a co najmniej skutkować on będzie systemowym wydłużeniem drogi dochodzenia naruszeń tych praw - potrzeb. Ponadto, ukształtowanie zakresu podmiotowej odpowiedzialności za realizację praw - potrzeb człowieka w znacznym stopniu będzie

zdeteminowane czy to osobistym, czy to politycznym czy to socjalno - gospodarczym, a zatem zawsze "generacyjnym" charakterem praw - potrzeb człowieka. Oznacza to także i to, że całkowity rozbrat z generacyjną koncepcją praw człowieka *Karela Vasaka* byłby bardzo trudny, stanowi ona trwały wkład do nauki o prawach człowieka.

Za twórcze i interesujące należy uznać rozważania Habilitantki o potencjalnym ustanowieniu prawa człowieka do przebaczenia, któremu miałby odpowiadać obowiązek wybaczenia, przy czym rozważania te wydają się mieć w pierwszej kolejności etyczny, polityczny a nade wszystko edukacyjny wymiar. Dodajmy, że takie prawo bardzo trudno byłoby odseparować od konkretnego systemu aksjologicznego a w konsekwencji odideologizować.

Habilitantka stawia w pracy pytanie, czy współczesna zmienność treści praw człowieka nie sprawi, że ludzie utracą wiarę w skuteczność a w konsekwencji w potrzebę istnienia praw człowieka? Szansy udzielenia pozytywnej odpowiedzi na to pytanie upatruje ona w konieczności analizowania praw człowieka w optyce potrzeb jednostki, uzależnionych od kultury, w której żyje, jej stopnia zamożności czy systemu wartości. To bardzo trudne wyzwanie.

Natomiast należy zaznaczyć, że *expressis verbis* wyrażony w zakończeniu pracy argument, jakoby dla osób borykających się z problemami ekonomicznymi potrzeby wyższego rzędu nie mają znaczenia, znajduje jedynie ograniczone pokrycie w doświadczeniu oraz w praktyce i w tym sensie jest to słabszy element proponowanej innowacji. Stwierdzenie to wydaje się być krzywdzące nie tylko dla osób borykających się z problemami ekonomicznymi, ale również dla innych kategorii osób, w tym dla osób religijnych.

W rozprawie habilitacyjnej został zastosowany urozmaicony katalog metod badawczych. Odnajdujemy w nim metody: 1.teoretyczną i 2.dogmatyczną, które są pożądane przy podejmowaniu posiadających swoją wagę, problemów prawnych o podstawowym znaczeniu; 3.metodę komparatystyczną, co wskazane dla nadania pracy odpowiedniej warstwy przeglądowo - porównawczej, ponadto zastosowanie tej metody znacząco rozszerza margines argumentacji; 4.metodę opisową, w zakresie minimalnie

koniecznym dla wprowadzenia w zagadnienia o wyższym stopniu złożoności, jak również 5. metodę fenomenologiczną, którą cechuje opis i ogląd tego, co bezpośrednio dane, bez wstępnych założeń.

Analiza bazy źródłowej rozprawy habilitacyjnej w oparciu o którą budowany jest warsztat naukowy, stanowi ważny element oceny naukowego osiągnięcia. Baza źródłowa recenzowanej, habilitacyjnej monografii jest wystarczająca, by nie powiedzieć bogata. Łącznie, obejmuje ona ponad pięćset pozycji literaturowych. Wśród nich dominują prace w języku polskim, ale bardzo liczne są także prace obcojęzyczne, w tym prace w językach angielskim i włoskim, którymi Habilitantka sprawnie operuje. Co się tyczy wykorzystanych w pracy źródeł prawa, to ich katalog jest urozmaicony. Składają się na niego źródła prawa polskiego w liczbie ponad sześćdziesięciu, źródła prawa amerykańskiego, Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Unii Europejskiej. Ponadto, wykorzystano orzecznictwo Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (około trzydziestu wyroków), Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, sądów apelacyjnych i okręgowych. Źródła te cechuje odpowiednie, tematyczne wyprofilowanie.

Formalna strona rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Autorka dobrze posługuje się językiem prawniczym, co w przypadku habilitacji z zakresu nauk prawnych powinno być regułą. Rozprawa jest poprawna stylistycznie i w konsekwencji czytelna w odbiorze. Nieliczne błędy literowe nie mogą przesłonić wysokiej oceny edytorskiej strony przedsięwzięcia.

4. Konkluzja

Konkludując, Habilitantka dokonała trafnego wyboru tematu, który niejako „czekał” i „domagał” się jego rozpracowania w kategoriach prawnych. Prawami człowieka coraz szerzej zainteresowani są nie tylko prawnicy, ale i inne grupy zawodowe i społeczne. Jednak dla ich praktycznego wykorzystania, to

jest dla ich stosowania, nadanie im odpowiednich ram prawnych, formalne utwierdzenie ich powszechności i obiektywizmu, jak również zagwarantowanie ich respektowania, stanowi warunek ich praktycznej aplikacji. Rozprawa ma charakter badawczo inspirujący, pobudzający do dyskusji, zwłaszcza w warunkach wzmagającej się presji cywilizacyjnej i technologicznej. W rozprawie ujawniła się dokumentacyjna rzetelność Habilitantki oraz sprawność jej badawczego warsztatu.

Przeгляд i analiza przebiegu naukowego rozwoju Habilitantki pozwala stwierdzić, że stale podnosi ona swe kwalifikacje i doskonali swą wiedzę, zwłaszcza z zakresu problematyki praw człowieka, w tym z perspektywy potrzeb jednostki. Charakterystycznym rysem jej pracy naukowej jest interdyscyplinarność objawiająca się w skłonności do łączenia badań nad prawem i prawami człowieka z badaniami z zakresu psychologii i socjologii, to jest z zakresu nauk z natury rzeczy bliskich prawom człowieka. Wydaje się, że kluczowy w bieżących badaniach Habilitantki problem badawczy ujawnia się w pytaniu o stopień determinacji decyzji prawodawców: zarówno krajowego, jak i europejskiego oraz międzynarodowego, przez ludzkie potrzeby.

Pani dr hab. Magdalena Sitek realizowała wiodący wątek swoich badań nad próbami postmodernistycznego ujęcia praw człowieka w sposób konsekwentny, co przyniosło efekt w postaci solidnej, habilitacyjnej monografii poświęconej tej właśnie tematyce.

Końcowa i łączna ocena osiągnięć naukowych Pani dr hab. Magdaleny Sitek pozwala na sformułowanie konkluzji, że wniosek w sprawie wszczęcia przewodu habilitacyjnego jest uzasadniony i że spełnia on wymagania ustawowe. Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych Habilitantka dokonała znacznego, badawczego wysiłku i powiększyła swoje naukowe osiągnięcia. Skala i charakter tych osiągnięć pozwalają zaklasyfikować je jako wystarczające i w konsekwencji uzasadniające nadanie jej stopnia doktora habilitowanego z zakresu nauk prawnych.

Wkład Habilitantki - w postaci przedłożonych do oceny przedhabilitacyjnego dorobku naukowego oraz rozprawy habilitacyjnej - w

rozwój dyscypliny naukowej w rozumieniu artykułu 16 ustęp 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w brzmieniu ustalonym w drodze nowelizacji, należy uznać za znaczny i istotny. Na uznanie zasługują również osiągnięcia dydaktyczne, organizatorskie i społeczne Habilitantki, w tym zwłaszcza jej zaangażowanie na rzecz rozwoju lokalnej społeczności miejsca jej zamieszkania.

Podsumowując, wnoszę o dopuszczenie dr hab. Magdaleny Sitek do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

A handwritten signature in black ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Dr hab. Andrzej Bisztyga, prof. UZ